

Z. Br.

Z historii poglądów na genezę polskiego języka ogólnonarodowego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 676-677

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Powierski pisze o Kętrzyńskim jako historyku Prus — o jego poglądach na problem najdawniejszych mieszkańców Prus, na kwestię polsko-pruską w X—XII w., na problem sprowadzenia Krzyżaków i fałszerstw krzyżackich, wreszcie o problematyce narodowościowej w pracach Kętrzyńskiego.

Z. Br.

POLSKA FILOLOGIA KLASYCZNA W ŚWIECIE

Na Walnym Zgromadzeniu Polskiego Towarzystwa Filologicznego w dniu 19 października 1969 r. w Krakowie, kiedy Towarzystwo obchodziło 75. rocznicę swego powstania, prof. Marian Plezia wygłosił odczyt, który się następnie ukazał drukiem w „Nauce Polskiej” (R. 18: 1970 nr 4). Jego tytuł: *Wkład polskiej filologii klasycznej w naukę światową*.

Dotychczas nikt nie próbował się zająć tym zagadnieniem, systematycznie nie zestawiał odgłosów, jakie prace polskie wywołały w literaturze światowej. Swą wypowiedź prof. Plezia chce „traktować jako próbę postawienia problemu, pierwszego zarysowania jego kształtu, licząc na to, że dyskusja dopomoże zarys ten dopełnić, uściślić i bardziej zbliżyć do prawdy” (s. 54). Przegląd swój opiera autor w zasadzie na kryterium popularności pewnych prac i też polskich w powszechnej literaturze filologicznej.

Przeгляд ten rozpoczyna omówienie dorobku Andrzeja Patrycego Nideckiego z drugiej połowy XVI w. Doprowadzony jest do lat po II wojnie światowej, wyłączając dorobek uczonych żyjących.

Przy okazji przypomnijmy, że prof. Plezia jest autorem pracy *Dzieje filologii klasycznej w Polsce od początku XVII do początku XX w.* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” seria A, 1966, z. 9). Historii filologii klasycznej dotyczy też jego książka *Michał Jurkowski i greka w Krzemieńcu*, Wrocław 1964 („Kwartalnik” zrelacjonował ją w R. 10: 1964 nr 4, s. 639—640).

Z. Br.

Z HISTORII POGLĄDÓW NA GENEZĘ POLSKIEGO JĘZYKA OGÓLNARODOWEGO

W latach pięćdziesiątych językoznawców polskich pasjonowała dyskusja na temat wielkopolskiego czy małopolskiego pochodzenia ogólnonarodowej odmiany polszczyzny, dyskusja zainicjowana jeszcze w 1913 r. przez Kazimierza Nitscha. W 1950 r. wykryto, że pierwszym uczonym, który poruszył omawiany problem był Antoni Adam Kryński. On to w 1897 r. w swej *Gramatyce języka polskiego* opowiedział się za wielkopolską genezę tzw. dialektu kulturalnego języka polskiego.

Okazuje się jednak, że miał on poprzedników. Oto oni: Paweł Żytecki, najwybitniejszy obok A. Potębni XIX-wieczny filolog ukraiński — w 1888 r. pisał on o małopolskim pochodzeniu polszczyzny kulturalnej; Antoni Kalina — w pracy *Formy gramatyczne języka polskiego* [...], Lwów 1883, opowiedział się za hipotezą wielkopolską; geograf Adrian Balbi — w dziele *Atlas ethnographique du globe* [...], Paris 1826, też pisze o hipotezie wielkopolskiej. Najwcześniejsza wypowiedź pochodzi z 1809 r.; znajduje się ona w dziele wybitnego niemieckiego leksykografa, Johanna Christoha Adelunga i orientalisty (też autora gramatyki języka polskiego) Johanna Severina Veltersa *Mithridates oder allgemeine Sprachenkunde* [...], Berlin 1909 (tu wypowiedź dwuznaczna).

Te wcześniejsze niż Kryńskiego wypowiedzi odkrył Przemysław Zwoliński. Pisze o tym w artykule *Poglądy XIX-wiecznych autorów na pochodzenie polskiego języka literackiego* („Prace Filologiczne” T. 20: 1970). Autor dodaje, że pierwszym badaczem, który uznał język kulturalny (literacki) za odrębny dialekt, co jest poglądem rzeczywiście bardzo nowoczesnym, jest tu uczony polski, mianowicie Jerzy Samuel Bandtkie.

Z. Br.

DWA ŹRÓDŁA DO HISTORII SŁAWISTYKI XVI WIEKU

W wydanym na początku 1970 r. tomie 9 „Studiów z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” Przemysław Zwoliński w artykule *Dwa przeoczone źródła do historii slawistyki z końca XVI wieku*, pisze o biskupie Angelusie Rocca (1545—1620) jako serbokroatyście i o poglądach na języki słowiańskie Józefa Justusa Scaligera (1540—1609), jednego z najwybitniejszych filologów XVI w.

Rocca w dziele swym *Bibliotheca Apostolica Vaticana* wydanym w Rzymie w 1591 r., a przedrukowanym tamże w 1719 r. w jego *Opera*, zamieścił *Appendix De Dialectis, hoc est de variis linguarum generibus*, którego trzon stanowi rozdział *De Dialectis, Hoc Est, De linguis diuersis ordine Alphabetico sigillatim dispositis*, wzorowany na dziele głośnego szwajcarskiego polihistora, Konrada Gesnera *Mithridates* (1555 r.) — opisie kilkuset języków i dialektów świata. Nie jest to jednak mechaniczny przedruk Gesnera: Rocca jego tekst rozbudował, szczególnie w wypowiedzi o językach słowiańskich i kilka rzeczy jest w tym zakresie zupełnie nowych. Jeśli idzie o informacje Roccy o języku serbochorwackim to P. Zwoliński uważa, iż stanowią one „interesujący wkład do historii słowianoznawstwa końca XVI wieku”. Natomiast w odniesieniu do Scaligera, który w 1599 r. napisał rozprawkę *Diatriba de Europaeorum linguis*, opublikowaną dopiero po jego śmierci w zbiorowym tomie *Opuscula varia antehac non edita*, to jego orientacja w językach słowiańskich „nie była zbyt wielka i pod tym względem jego rozprawka nie stanowi kroku naprzód w porównaniu choćby z Gesnerem czy Roccą. Niemniej z uwagi na osobę autora zasłużyła ona na przypomnienie” — pisze Zwoliński na końcu swego artykułu (s. 298).

Z. Br.

JÓZEF WYBICKI JAKO EKONOMISTA

Postać Józefa Wybickiego kojarzy się zawsze z naszym hymnem narodowym i legionami Dąbrowskiego. Tymczasem jest on też jednym z najwybitniejszych przedstawicieli polskiej myśli ekonomicznej wieku oświecenia, czołowym przedstawicielem merkantylizmu w Polsce. O jego zasługach na tym polu pisze S[tanisław] Sm[oleński] w artykule *Myśl ekonomiczna w pracach Józefa Wybickiego* („Przegląd Ekonomiki Przemysłu Okrętowego” 1970 nr 2).

Z. Br.

„PRZEGLĄD GEODEZYJNY” O JÓZEFIE CHODŹCE

„Przegląd Geodezyjny” (R. 42: 1970 nr 10) opublikował artykuł Eugeniusza Bezozowskiego *Józef Chodźko — geodeta i geograf XIX wieku (1800—1881)*. Po przedstawieniu wszystkich ważniejszych prac Chodźki, z których największymi są jego